

Conflictul din Transnistria: între soluții și inconsecvențe

Abstract: *Given the circumstances of the Soviet breakdown, not all the countries in the East had the success of the Baltic ones and had to struggle to impose their authority on all their territories. In the early '90s, many of the new states from the East were on the edge of civil war and in the middle of crisis with their secessionist regions. Because European Union was not prepared for all these struggles, it chose to focus on the Balkans and on the accession procedures for the Central and Eastern Europe. Transnistria became a point of interest for the EU as soon as Romania joined it and the last frontier to the East was with Republic of Moldova. The initiatives of the European Neighbourhood Policy in the East aimed at gathering the states around a set of values and Moldova was a success story. Unfortunately, there is still the unsolved problem of Transnistria. In this paper I argue that the inconsistencies in the European Union's influence and the continuous compromises of Chișinău contributed to the strengthening of Tiraspol and the perpetuating of this unstable situation.*

Keywords: *European Neighbourhood Policy, European Union, frozen conflict, Transnistria, Republic of Moldova*

Introducere

Deschiderea manifestată de Uniunea Europeană față de țările ieșite din comunism s-a materializat prin integrarea treptată a acestora, fapt ce a pus statele membre în fața unei alte probleme, pe lângă cea a tranziției în Europa Central-Estică: apropierea de zone pe teritoriul cărora existau conflicte nesoluționate. Pe de altă parte, în contextul diferitelor ini-

țiative occidentale pentru vecinătatea estică – dintre care cele mai importante și mai vizibile în prezent sunt Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic ca parte a celei dintâi –, spațiul ex-sovietic a devenit unul din punctele de interes pentru partenerii occidentali.

Ana-Maria Anghelescu

Student, An III, Facultatea de Științe Politice,
SNSPA

Conflictele din Est nu au fost nici primele și nici singurele manifestări ale tendințelor secesioniste în spațiul european. În Cipru, Uniunea Europeană a încercat o mediere între toate părțile implicate încă de la început, susținând cele câteva propuneri venite chiar de la Secretarul General al ONU, iar ulterior a acceptat aderarea acesteia. În cazul Kosovo, Uniunea Europeană a girat suveranitatea și ulterior independența regiunii, în ciuda opoziției câtorva state membre. În Est, situația a stat diferit, deoarece implicarea UE a fost mai puțin activă și chiar mai slabă, conflictele tergiversându-se și neavând un impact clar definit asupra securității sale.

Prin prezenta lucrare îmi propun să identific factori care au contribuit la absența unor soluții în conflictele din spațiul post-sovietic, abordând cazul Transnistriei și referindu-mă la influența Uniunii Euro-

pene în regiune. Selecția Transnistriei este dată de proximitatea geografică față de Uniunea Europeană, fiind cel mai apropiat conflict înghețat de pe teritoriul actual al acesteia. Totodată, prin prisma inițiativelor regionale ale UE, am putut observa că Republica Moldova a devenit povestea de succes a Parteneriatului Estic, fiind țara cu cele mai multe progrese înregistrate. Cu toate acestea, situația Transnistriei nu s-a ameliorat, soluțiile întârziind să apară. Prin urmare, îmi propun să identific impedimentele care au stat în calea rezolvării conflictului, date fiind aspectele pozitive care ar fi putut contribui la accelerarea negocierilor de pace.

Ipoteza de la care pornesc în lucrarea mea este aceea că absența unor soluții în cazul Transnistriei nu a fost determinată numai de atitudinea liderilor de la Tiraspol sau de susținerea materială și ideologică din partea Moscovei. Inconsecvențele Republicii Moldova și incoerența dintre obiectivele și rezultatele acțiunilor întreprinse de Uniunea Europeană ca factor de stabilitate în zonă au contribuit decisiv la prelungirea stării conflictuale.

Principalele aspecte pe care urmez să le studiez în această lucrare vizează atitudinea inconstantă a Republicii Moldova evidențiată prin evoluția conflictului transnistrean, prin prezentarea propunerilor de soluționare și a cauzelor care au condus la eșecuri, precum și prin caracterul fluctuant al relației cu autoproclematele autorități de la Tiraspol, cu perioade în care erau acordate beneficii și perioade în care se impuneau restricții. Analiza realizată în legătură cu influența Uniunii Europene este una preponderent factuală, urmărind îndeplinirea obiectivelor prin măsurile adoptate. Pornind de la analiza acestor date se poate urmări printr-o analiză teoretică eficiența politicii externe comunitare în forma sa actuală. Pentru a studia incoerența dintre obiectivele și rezultatele acțiunilor întreprinse de UE, voi urmări obiectivele asumate prin strategii și politici (Strategia Europeană de Securitate, Politica Europeană de Vecinătate, respectiv Parteneriatul Estic), dar și implicarea propriu-zisă atât în sens pozitiv (sprijin financiar și logistic, beneficii – condiționalitate), cât și în sens negativ (restricții, sancțiuni). Acestea vor fi corelate cu starea de pe teren și natura relației dintre Transnistria și Uniunea Europeană.

Inconsecvența Republicii Moldova în procesul de soluționare a conflictului

Transnistria este o fâșie de teren aflată pe malul stâng al Nistrului, având o suprafață de 4163 km² și o populație în jur de 400.000 de locuitori¹, ceea ce o face să pară un teritoriu mai puțin important pentru statul moldovean. Dorința Republicii Moldova de a-și proclama suveranitatea a reprezentat momentul în care regiunea transnistreană și-a manifestat vădit dezacordul, exprimându-și opțiunea de a deveni independentă și chiar de a fi parte a Federației Ruse². Matthew Rojansky vorbește despre temerile populației rusofone din zona transnistreană față de pierderea identității și a situației economice într-o Moldovă independentă, precum și temerile față de o eventuală unire cu România sau, cel puțin, o apropiere față de aceasta³. La 2 septembrie 1990, Transnistria devine *Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Transnistreană*, iar în 1991, pe 25 august, cu două zile înainte de Republica Moldova (care cuprindea oficial și teritoriul de la stânga Nistrului), își proclamă independența. Aceasta este pusă sub protecția Armatei a 14-a sovietice, staționată în zona în care se afla cel mai mare depozit de armament sovietic din Europa, la Tiraspol⁴.

Anul 1992 este marcat de două evenimente importante pentru Republica Moldova. Pe de o parte, este acceptată ca țară membră a Organizației Națiunilor Unite și, pe de altă parte, izbuc-

nește războiul cu Transnistria. Dacă primul moment marchează o recunoaștere *de iure* a statutului de țară independentă, subiect de drept internațional a Republicii Moldova, conflictul izbucnit la granița sa estică pune sub semnul întrebării posibilitatea autorităților de la Chișinău de a-și gestiona propriul teritoriu.

În martie 1992, miniștrii de externe ai Moldovei, Ucrainei, României și Rusiei au avut o întâlnire în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa la Helsinki, prin intermediul căreia au adoptat o declarație de principiu pentru soluționarea pașnică a conflictului, ce stabilea o comisie de monitorizare formată din patru membri. În cadrul Comunității Statelor Independente s-a pus problema unor forțe de menținere a păcii, Parlamentul Moldovei invitând trupe din partea Rusiei, Ucrainei și Belarusului, dar și ale României și Bulgariei, însă această propunere nu s-a materializat. Deoarece o încetare propriu-zisă a focului nu avusese loc, forțele de menținere a păcii din partea CSCE și ONU nu puteau fi deplasate în zonă, după cum reiese din studiul lui Marius Vahl și Michael Emerson. După epuizarea tuturor posibilităților, Moldova trebuie să recurgă la ajutorul Rusiei, astfel că pe 21 iulie 1992 este semnat un acord între președintele Mircea Snegur și Boris Elțin, care stabilea încetarea imediată a focului, precum și crearea unei zone demilitarizate de câte 10 kilometri pe fiecare mal al râului Nistru. Același acord a pus bazele unei Comisii Comune de Control pentru monitorizarea și implementarea acordului de încetare a focului și stabilea totodată deplasarea unor forțe mixte de menținere a păcii, rusești, moldovenesti și transnistrene⁵.

Pentru soluționarea conflictului s-a încercat identificarea unor planuri potrivite pentru ambele părți implicate direct (Moldova și regiunea separatistă Transnistria), dar totodată și pentru actorii implicați indirect, cum ar fi Ucraina (ca vecină a celor două) sau Rusia (cu interese declarate și nedeclarete în zonă). Igor Boțan consideră că Rusia apare în trei ipostaze în acest conflict: participant interesant, mediator și garant al reglementării⁶, fapt care ne poate atrage atenția, deoarece actorii co-interesați nu pot asigura o rezolvare obiectivă a problemei. În plus, implicarea Rusiei, dictată de interesele pe care le avea în sensul menținerii influenței în vecinătatea apropiată, a pus bețe în roate unui proces constructiv de negociere, după cum se va vedea în continuare. Același autor împarte perioada de după conflictul militar în 4 segmente cu trăsături specifice, vorbind despre perioada post-militară, perioada parității în procesul de negocieri, perioada confruntărilor și perioada internaționalizării procesului de negocieri⁷. Fiecare perioadă a fost caracterizată de numeroase dispute și tratative, încercări de soluționare, escaladări ale dezbaterilor, tentative de internaționalizare și eșec.

Astfel, prima etapă, care s-a concentrat mai degrabă pe aspectul securitar, a consolidat într-o anumită măsură prezența trupelor ruse pe teritoriul Transnistriei și a asigurat existența unei anumite statalități în regiunea separatistă. Observăm că Republica Moldova părea dispusă în această perioadă să acorde un statut privilegiat Republicii Nistrene, acordându-i câteva beneficii majore pentru poziția Tiraspolului.

În continuare, etapa a doua aduce în prim plan încercarea președintelui Petru Lucinschi de soluționare a conflictului prin intermediul planului Primakov (denumit astfel după ministrul de externe al Rusiei, cel care îl redactase). Principala idee a acestui plan era aceea de menținere a unui stat unic, însă cu o formă federală. Cu toate că inițial negocierile mergeau pe o cale bună, acestea au eșuat deoarece Transnistria a considerat că nu au fost luate în calcul și propunerile sale. În 1998, un an mai târziu, negocierile se deblochează, însă evoluează destul de lent și pe capitole specifice (monitorizarea liniei de graniță, asigurarea securității vamale ș.a.), iar singura îmbunătățire notabilă a situației a fost considerarea Transnistriei ca parte egală cu Republica

Moldova în procesul de negocieri⁸. Din nou, observăm cum Chișinăul recurge la concesiile în fața Tiraspolului pentru a-și asigura securitatea la graniță. Cedarea nu pare a fi fost interpretată în termeni pozitivi de liderii nistreni, în sensul încercării identificării unei soluții ci, din contră, s-a continuat pe ideea maximizării cererilor în speranța unei renunțări a Chișinăului.

Cea de-a treia etapă, denumită de Igor Boțan a confruntărilor, este marcată de planul Kozak. Inițial, după câștigarea alegerilor de către PCR și instalarea lui Vladimir Voronin în funcția de președinte, negocierile păreau că merg pe un drum bun și chiar foarte bun, cu semnarea a numeroase protocoale oficiale ce stabilieau recunoașterea reciprocă a documentelor emise de cele două părți, garantarea unor libertăți fundamentale de ambele părți ale Nistrului, armonizarea legislativă și garantarea accesului la investiții străine⁹. Toate acestea erau în substanță recunoașterea Chișinăului pentru statutul aproximativ egal al Tiraspolului, idee care trădează subrezimea poziției moldovenești. Cu alte cuvinte, în încercarea de a-i determina pe liderii nistreni să renunțe la pretențiile lor separatiste, Republica Moldova nu își păstrează condițiile inițiale și cedează treptat, aceste aspecte neavând alt rol decât să îi scadă din autoritate.

Ulterior însă, în septembrie 2001, Voronin instituie „blocada vamală”, retrăgând ștampila vamală pe care Republica Moldova o oferise Transnistriei în 1996. Pentru rezolvarea acestei situații au existat o propunere a președintelui Voronin, „fедераția asimetrică”, în care se prevedea adoptarea unei noi constituții comune, fapt ce pune în discuție oarecare probleme logistice. Replica autorităților transnistrene a venit cu o nouă propunere de constituție pentru o „uniune de state”, Igor Boțan menționând că de fapt acest lucru însemna o confederație, iar părțile aveau dreptul de secesiune¹⁰. A treia soluție era Memorandumul Kozak, solicitat în secret de către Voronin, cel care până la urmă va și refuza semnarea sa din cauza protestelor opoziției și a organizațiilor internaționale. Documentul prevedea federalizarea Republicii Moldova, alături de Găgăuzia și Transnistria, când cele două regiuni ar fi avut drept de veto în cazul în care nu erau de acord cu orientarea de politică externă a statului.

Rezultatul a fost răcirea relațiilor dintre Republica Moldova și Rusia, precum și încercarea de transferare a procesului de identificare a soluțiilor în afara procesului de negocieri. După eșecul Pactului de Stabilitate și Securitate pentru Republica Moldova, Vladimir Voronin semnează cu Uniunea Europeană Planul de Acțiuni UE-Republica Moldova ce prevedea și implicarea UE în soluționarea conflictului transnistrean. Pe lângă aceste propuneri oficiale, au existat și propuneri din societatea civilă, atât la nivelul experților ruși (planul Belkovski care propunea federalizarea Republicii Moldova cu România și independența Transnistriei), cât și între cercetătorii moldoveni (planul lui Oazu Nantoi, planul *celor 3D* – demilitarizare, democratizare și decriminalizare).

Cea de-a patra etapă, cea de internaționalizare a negocierilor a cuprins Planul Iușcenko, precum și implicarea mai pronunțată a Uniunii Europene prin desemnarea Reprezentantului Special al Uniunii Europene în Republica Moldova. Planul Iușcenko, prezentat la adunarea șefilor de stat din GUAM a adus în discuție 7 principii pentru soluționarea conflictului, fiind vorba mai degrabă de o legitimare a structurilor de la Tiraspol și de inexistența unor măsuri propriu-zise. La negocierile referitoare la acest plan, Republica Moldova a acceptat propunerile Ucrainei ca urmare a influenței pe care aceasta putea să o exercite asupra Transnistriei din punct de vedere comercial. Soluția era considerarea Transnistriei drept provincie cu statut special, asemănător Crimeei în Ucraina, dreptul de a participa la formularea politicii externe a Republicii Moldova, precum și implicarea SUA și UE în procesul de negocieri, fapt ce a dus la respingerea ulterioară de către Tiraspol a acestui plan¹¹.

În 2005, Republica Moldova și Ucraina au semnat o declarație comună în urma căreia companiile transnistrene aveau posibilitatea să desfășoare activități de import și export numai în condițiile înregistrării la autoritățile de la Chișinău. În acest fel, cele două țări sperau să reducă traficul ilegal de produse și servicii, favorizat de prezența Transnistriei între cele două. În plus, în 2007, un decret al guvernului moldovean a oferit acces firmelor transnistrene la certificate preferențiale prin intermediul cărora puteau beneficia de acces egal pe piețele străine, la recomandarea Comisiei Europene. De asemenea, în perioada 2006-2010 s-au realizat progrese în ceea ce privește transportul feroviar pe teritoriul Transnistriei¹².

Urmărind abordarea teoretică sugerată de Robert Putnam, putem analiza situația dintre Republica Moldova și Transnistria ca fiind o nesuprapunere între seturile câștigătoare. Această perspectivă teoretică sugerează că în negocierile internaționale (cum poate fi considerată și aceasta, deși numai una din entități este recunoscută oficial), negociatorii sunt implicați în jocuri pe două table: tabla internațională (prima) și tabla națională (a doua). La tabla internațională, actorii primesc un mandat de la jucătorii de la cea de-a doua tablă, care să asigure realizarea obiectivelor naționale prin intermediul negocierilor internaționale.¹³ Seturile câștigătoare sunt definite ca fiind înțelegerile de la nivel internațional care pot obține aprobare la nivel național¹⁴, iar pentru atingerea compromisurilor este necesar ca aceste seturi să se suprapună¹⁵. După cum am observat, în cazul Republicii Moldova, setul câștigător maxim este acordarea unui statut autonom asemănător Crimei înainte de secesiune, în timp ce pentru Transnistria, federalizarea este opțiunea maximă. Deoarece acestea nu se suprapun, implicând rezultate diferite (asimetrie vs. egalitate), conflictul de interese nu se poate soluționa.

Atitudinea Uniunii Europene față de spațiul post-sovietic

Implicarea Uniunii Europene în zonele de conflict din spațiul post-sovietic a fost redusă în anii '90 pe de o parte pentru că acest spațiu se afla într-un orizont mai îndepărtat, principalii destinatari ai acțiunilor conjugate ale UE fiind statele din Europa Centrală și de Est, până la Țările Baltice, România și Bulgaria. În plus, anii '90 au arătat că nici Balcanii nu erau tocmai o zonă cu o tranziție liniștită de la comunism la democrație, acolo izbucnind conflicte interetnice sângeroase care au pus în dificultate Uniunea și au atras atenția asupra necesității constituirii unui *braț armat* al acesteia, astfel încât să nu mai depindă în totalitate de NATO. Mijloacele erau prin urmare insuficiente și pentru implicarea în crizele din spațiul post-sovietic.

În plus, Uniunea Europeană este o entitate care nu poate fi clar delimitată, granițele sale geografice fiind insuficiente pentru a stabili o încadrare strictă a spațiului așa-numit „european”. Estul Europei este mai cu seamă un teritoriu destul de controversat, atât din punct de vedere geografic, cât și democratic, astfel că aici putem încă se regăsi aspecte ale unui război rece între UE și Federația Rusă privind zonele de influență. Tocmai în încercarea de a diminua posibilitatea unor noi zone de conflict și de diviziune între est și vest, Uniunea Europeană a promovat din 2004 o Politică Europeană de Vecinătate, bazată pe democrație, stat de drept și respectarea drepturilor omului. PEV este o inițiativă bilaterală între Uniunea Europeană și fiecare stat partener, iar fiecare parteneriat în parte este unic în felul său, în funcție de dorința statelor de a respecta valorile europene¹⁶.

Ca parte a PEV, în 2009 a fost lansat Parteneriatul Estic, la inițiativa Poloniei (țară direct interesată de vecinii săi apropiați) și Suediei (stat care sprijină principial extinderea Uniunii). Acesta are o dimensiune bilaterală, sub forma unor acorduri de asociere și a unor de liber

schimb, prin intermediul acestui aspect urmărindu-se respectarea setului de valori europene, dar și implementarea unor reforme cu asistență europeană, atât financiară, cât și tehnică¹⁷. Pe de altă parte, Parteneriatul Estic are și o dimensiune multilaterală, care presupune întâlniri între reprezentanți de la nivelul Uniunii, cât și cu oficiali din statele partenere, cu scopul de a face schimb de bune practici și în încercarea de a deveni forumuri de discuție pentru o reală consolidare a statelor de origine.

Putem observa astfel că abordarea Uniunii Europene în privința zonei estice de graniță nu este una invazivă, care tinde să diminueze importanța Federației Ruse, ci, în primul rând, contribuie la consolidarea statelor și a democrației în zonă, astfel încât acestea să devină state mai puțin dependente de sprijinul extern. În acest fel ele vor deveni mai puțin expuse riscului de a fi conduse din exterior și mult mai stăpâne pe viitorul lor, deoarece statul de drept este un element esențial în modernizare și care asigură stabilitate.

Pe de altă parte, analizând situația din aceeași zonă, putem observa că majoritatea statelor implicate în acest Parteneriat au pe teritoriul lor conflicte nesoluționate (Transnistria, Abkhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabakh) cu entități separatiste nerecunoscute și care, în eventualitatea unui proces de aderare mai aprofundat, ar periclita integrarea. Și totuși, fondurile alocate pentru democratizare și drepturile omului în zonă rămân destul de mici comparativ cu nevoile și cu numărul de inițiative lansate de Uniune (Fondurile de Asistență Tehnică pentru Comunitatea Statelor Independente – TACIS, Acordurile de Parteneriat și Cooperare – APC, PEV și PaE). Florian Küchler consideră că fondurile alocate Moldovei erau insuficiente, aceasta fiind tratată ca o țară în curs de dezvoltare, din lumea a treia, care se mulțumea cu sumele primite și din cauza faptului că era prea mică pentru a fi cunoscută în Occident și pentru a atrage atenția asupra sa¹⁸.

Valurile de aderări din 2004 și 2007, precum și discuțiile mai susținute cu privire la consolidarea Politicii Externe și de Securitate Comună din aceeași perioadă au arătat nevoia Uniunii Europene de a se implica mai activ în spațiile estice și sudice, pentru a consolida UE ca actor pe scena relațiilor internaționale. Influența acesteia era destul de limitată, astfel că exista o nevoie internă pentru a fi recunoscută nu numai ca model de succes din punct de vedere economic, ci chiar ca o alternativă viabilă la egoismul statelor.

Hans Martin Sieg consideră că, din moment ce conflictul din Transnistria nu a generat un număr atât de mare de refugiați precum cele din Caucazul de Sud și datorită faptului că, prin intermediul României, Republica Moldova are graniță directă cu Uniunea Europeană, față de care și-a definit în ultimii ani afinitățile, Uniunea Europeană are o putere de influență mai mare asupra soluționării acestei dispute¹⁹. Cu toate acestea, puterea de influență nu depinde numai de situația de pe teren, ci și de dorința de implicare și de formulare a unor interese comune în cadrul Uniunii.

Deoarece instituțiile comunitare sunt încă slabe mai ales pe aspectul de politică externă, actorii relevanți rămân tot statele naționale care caută să își preserveze bunele relații în vecinătatea estică pentru interesele economice.²⁰ Transnistria este o piață de contrabandă folosită de mari state europene și prin urmare rezolvarea problemei printr-o reglementare riguroasă ar elimina posibilitatea agenților economici europeni de a-și rezolva „dificultățile legale”. Totodată, o rezolvare ar fi imposibilă fără să fie agreată de Federația Rusă, care – în lumina ultimelor sancțiuni și evoluții ca urmare a anexării Crimeei – se îndepărtează din ce în ce mai mult de ideatică europeană. Statele care ar putea promova ideea unui răspuns comun sunt cele din Europa Centrală și de Est, însă, în timp ce Germania își dorește o vecinătate estică stabilă pentru a

putea continua relațiile comerciale cu Rusia, celelalte state nu au o influență la fel de mare și încă sunt principalele beneficiare ale fondurilor europene pentru remedierea propriilor probleme interne.

Uniunea Europeană este preocupată de conflictele de la granița sa pentru că pot avea efecte de *spill-over* nu neapărat în sensul că ar conduce la eventuale conflicte între granițele Uniunii, ci pentru că ar putea crea tensiuni și diferențe fie între statele membre, fie între minoritățile naționale și statul de care aparțin, destabilizând în acest fel situația socială²¹.

Atenția crescută a Uniunii Europene față de conflictul din Transnistria s-a datorat pe de o parte apropierea de această zonă în urma extinderilor repetate, dar și ca urmare a încercării unor state europene aflate la cârma OSCE de a contribui la găsirea unor soluții. Totodată, UE și SUA au devenit și observatori în procesul de negocieri 5+2, demonstrând importanța pe care o acordă rezolvării problemei. În 2006 însă procesul de negocieri a fost sistat, iar acesta a fost reluat abia în 2011, întâmpinând numeroase dificultăți în proces. Cu ajutorul OSCE, s-au creat câteva grupuri de lucru mixte care abordează aspecte de bază (agricultură, educație, transport, telecomunicații etc.) sau aspecte generale (statul de drept, economie și comerț, statutul civililor etc.) ale cooperării dintre cele două²².

Implicarea Uniunii Europene nu s-a rezumat însă doar la rolul de observator, în 2005 lansând o misiune de asistență la granița dintre Republica Moldova și Ucraina (EUBAM), la solicitarea Comisiei Europene și a președinților celor două țări. Obiectivul EUBAM este acela de a asigura gestionarea la standarde europene a graniței dintre cele două state, prin respectarea drepturilor și libertăților politice și economice ale cetățenilor. Cauza principală a problemelor pe această linie de graniță este reprezentată de crima organizată, facilitată și de existența Transnistriei. EUBAM, prin fondurile asigurate de Politica Europeană de Vecinătate, asigură sprijin financiar și logistic pentru cele două state în vederea asigurării securității și stabilității în regiune²³.

De asemenea, Uniunea Europeană a numit și un Reprezentant Special pentru Republica Moldova (RSUE) care avea rolul de a contribui la implementarea obiectivelor UE în Moldova (soluționarea pașnică a conflictului, asigurarea cooperării și stabilității, combaterea traficului ilegal de ființe umane, arme și alte bunuri, asigurarea vizibilității UE în regiune și promovarea unei relații bazate pe obiectivele Politicii Europene de Vecinătate)²⁴. Mandatul RSUE a început în 2005, dar a fost încheiat în 2011, deși era cel care reprezenta Uniunea în calitate de observator la negocierile de pace 5+2. Pe lângă aceste instrumente semnificative din punct de vedere temporal și financiar, Uniunea Europeană s-a mai implicat și prin Mecanismul de Reacție Rapidă (cu rolul de a gestiona crizele și amenințările la adresa securității).

Discuțiile pentru Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, făcute prin intermediul instituțiilor europene ne arată că mai degrabă UE preferă să continue negocierile cu statul-mamă, lăsând cumva regiunea separatistă (care s-a retras de bună voie din acest proces de negocieri) să fie atrasă de beneficiile pe care le-ar putea avea în urma acestei cooperări. În plus, Uniunea Europeană nu poate susține (deși ar fi într-o oarecare măsură mai convenabil din punctul de vedere al resurselor pe care ar trebui să le investească în dezvoltare) o separare totală a Transnistriei de Republica Moldova și o recunoaștere oficială a acesteia, pentru că, indiferent de valorile susținute, de ideea de auto-determinare și de unitate în diversitate în granițele largi ale Uniunii, aceasta este formată până la urmă din actori statali care nu ar fi de acord cu subminarea suveranității statului independent Republica Moldova ca urmare a voinței unor conducători fără valori democratice²⁵.

După semnarea și ratificarea în majoritatea parlamentelor naționale a Acordului de Asocierie, Republica Moldova pare dispusă să își consolideze statul și să rezolve problemele existente pentru a-și îndeplini obiectivul. Unii oficiali de la Chișinău au avansat chiar date de deschidere a negocierilor și de aderare, însă este mult prea devreme pentru acest aspect. Totuși, există unele păreri conform cărora Republica Moldova pare dispusă să adere la UE indiferent de statutul soluționării conflictului, date fiind întârzierile în aplicarea condițiilor de integrare și chiar condițiile suplimentare în partea stângă a Nistrului²⁶.

Implementarea DCFTA-ului este amânată în Transnistria până în 2016, iar succesul acestei inițiative depinde de ambii actori și de dorința de cooperare a autorităților de la Tiraspol.²⁷ În prezent, acest acord reprezintă principala pârghie a Uniunii Europene asupra Transnistriei, o pârghie de condiționalitate ex-ante, iar amânarea implementării nu garantează o apropiere a Tiraspolului de valorile și principiile europene. În condițiile în care estul Ucrainei este încă brăzdat de conflicte și de nerespectarea acordurilor de încetare a focului, Transnistria, deși nu este un potențial focar de conflicte atât de sângeroase, poate profita de această instabilitate și să se apropie mai mult de Uniunea Vamală.

Relația propriu-zisă dintre Uniunea Europeană și Transnistria este una asimetrică din punct de vedere comercial, după cum reiese din cercetările întreprinse de Berlin Economics. Acest lucru poate fi explicat prin avantajele de care se bucură exportatorii din regiune, înregistrați în Republica Moldova, care beneficiază de tarife foarte joase pentru a intra pe piața moldovenească. De aici aceștia au acces facil prin controale minimale pe piețele europene, în urma acordurilor încheiate cu Uniunea. Pe de altă parte, situația la import este diferită, deoarece Transnistria practică propriile tarife de intrare pe piață, mai mari decât cele stabilite de Republica Moldova, iar câștigurile sale sunt net superioare în baza respectării unidirecționale a regulilor.²⁸ În plus, o aplicare mai strictă a regulilor europene și prin urmare o reintegrare în Republica Moldova ar slăbi economia regiunii, care se bazează pe transferul de gaz din Federația Rusă, pe care nu îl plătește, făcând-o astfel vulnerabilă la șocurile economice și la variația pieței de energie²⁹. Conform aceleiași analize, DCFTA este un punct foarte important pentru economia transnistreană, oferind mijloacele prin care aceasta poate ajunge la creștere.

Ca urmare a situației create în estul Ucrainei prin apariția republicilor separatiste autonome Donețk și Lugansk și prin anexarea de către Rusia a peninsulei Crimeea, este posibil ca problema transnistreană să fie tranșată mai concret prin identificarea unor mijloace de reintegrare coerente în Republica Moldova. Cu toate acestea, negocierile în formatul 5+2 nu au avut succes în vara lui 2014 fiind amânate de câteva ori, iar reprezentanții puterii de la Chișinău nu dau semnale clare în această direcție. Ideea de ambiguitate rămâne, iar aceasta dăunează procesului de stabilizare a situației, neoferind beneficii clare pentru Transnistria în cazul unei reintegrări. Astfel, reprezentanții de la Tiraspol sunt conștienți că în cazul unei reveniri în Republica Moldova își vor pierde funcțiile și chiar pot fi anchetați pentru cazurile de corupție și abuz de putere. Pe de altă parte, înapoierea economică și socială a regiunii (demonstrată și prin amânarea implementării DCFTA până în 2016) ar rezulta în costuri suplimentare pentru dezvoltare pentru cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului și chiar și pentru Uniunea Europeană.

Concluzii

În urma analizei realizate mai sus, am observat cum autoritățile din Republica Moldova au stabilit ca obiectiv maxim de soluționare acordarea unui stat autonom Transnistriei, însă în numeroase rânduri inflexibilitatea inițială scade treptat. De asemenea, din partea Uniunii Euro-

pene inițiativele au stabilit obiective clare și sugerau o implicare semnificativă a UE pentru identificarea soluțiilor. Totuși, din cauza divergențelor de opinie în cadrul Uniunii au dus la neîndeplinirea reală a scopurilor asumate, aspecte evidențiate prin situația economică precară, relația asimetrică privilegiată pentru Tiraspol, continuarea negocierilor, precum și amânarea implementării acordurilor europene.

Atractivitatea UE pentru Tiraspol se rezumă la beneficiile economice (de care oricum are parte prin intermediul agenților economici înregistrați în Republica Moldova, însă al căror profit merge în Transnistria), neluând în calcul și chiar respingând condițiile de conformitate. Condiționalitatea ex-ante, deși un instrument important prin care Uniunea Europeană poate determina anumite schimbări în zonele în care are interese, pare să nu funcționeze în cazul acestor regiuni separatiste, iar motivul este acela că Uniunea continuă lucreze și să discute cu statul-mamă, chiar și atunci când reprezentanții separatiști nu participă la reuniuni. Totodată, faptul că puterea de influență a Uniunii Europene este redusă în acest conflict, pentru că nu oferă clar posibilitatea integrării, susține ideea conform căreia condiționalitatea poate produce efecte de durată și schimbări sustenabile asupra actorilor interesați³⁰.

Note

¹ Nicu Popescu, *Politica Externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice*, trad. Alexandru Șiclovan, Editura Cartier Istoric, Chișinău, 2013, pag.75;

² *Ibidem*, pag. 75;

³ Matthew Rojansky, *Prospects for unfreezing Moldova's frozen conflict in Transnistria*, Carnegie Endowment for International Peace, Congressional Briefing of U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe, Washington, D.C., June 2011, pag. 1;

⁴ Institutul „Ovidiu Șincai”, *Transnistria – Evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, Raport de analiză politică, București, septembrie 2005, pag. 3;

⁵ Marius Vahl și Michael Emerson, „Chapter 4 – Moldova and the Transnistrian Conflict”, în Bruno Coppieters, Michael Emerson, Michel Huysseune, Tamara Kovziridze, Gergana Noutcheva, Nathalie Tocci and Marius Vahl, *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*, European Centre for Minority Issues, Ianuarie 2004, pag. 7-8;

⁶ Igor Boțan, *Reglementarea transnistreană: o soluție europeană*, ADEPT, Chișinău, 2009, pag. 12;

⁷ *Ibidem*, pag. 12;

⁸ *Ibid.*, pag. 20;

⁹ *Ibid.*, pag. 23;

¹⁰ *Ibidem.*, pag. 26;

¹¹ *Ibidem.*, pag. 34-35;

¹² European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, *Progress Report 2005-2010*, Odessa, Ukraine, 2011, disponibil la: <http://www.eubam.org/files/AOSU%20Progress%20Report%20final.pdf>, accesat 21.02.2015;

¹³ Robert D. Putnam, „Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games” în *International Organization*, vol. 42, nr. 3, 1988, pag. 436;

¹⁴ *Ibidem*, pag. 436;

¹⁵ *Ibidem*, pag. 438;

¹⁶ European External Action Service, *What is the European Neighbourhood Policy?*, disponibil la: http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm, accesat la 28.12.2014;

¹⁷ The Polish Institute of International Affairs, *Eastern Partnership – The Opening Report*, Warsaw, April 2009, pag. 6;

¹⁸ Florian Küchler, *The role of the European Union in Moldova's Transnistrian conflict*, ibidem-Verlag, Stuttgart, Germany, 2008, pag. 82;

¹⁹ Hans Martin Sieg, „The EU's role or absence in *frozen conflicts* in Caucasus and Transnistria”, lucrare prezentată la conferința *EU Responses to external challenges as seen from Germany, Poland, Nordic and Baltic countries and the EU neighbourhood*, Berlin, septembrie 2012, pag. 2-3;

²⁰ Nicu Popescu, *Op. Cit.*, pag. 28-29;

²¹ Nathalie Tocci, *The EU and Conflict Resolution – Promoting Peace in the backyard*, Routledge, New York, 2007, pag. 8;

²² *Transnistrian Settlement: building trust, finding solutions*, OSCE, Iunie 2014, disponibil la: <http://www.osce.org/cio/119489>, accesat 21.02.2015;

²³ *EUBAM – Background*, European Union Border Assistance Mission, disponibil la: <http://www.eubam.org/en/about/overview>, accesat 21.02.2015;

²⁴ *Council Joint Action appointing a Special Representative of the European Union for Moldova*, Joint Action 2005/265/CFSP, 23 Martie 2005, disponibil la <http://www.enpi-info.eu/library/content/council-joint-action-appointing-special-representative-european-union-moldova>, accesat 21.02.2015;

²⁵ Nathalie Tocci, *Op. Cit.* pag. 8;

²⁶ Corneliu Ciurea, „Moldova between West and East: which comes first, Euro-integration or conflict settlement?” în *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, Vol. XXII, No. 4, 2013, pag. 76;

²⁷ Berlin Economics Policy Paper, *The Impact of the EU-Moldova DCFTA on the Transnistrian Economy: Quantitative Assessment under Three Scenarios*, 2013, pag. 28;

²⁸ Berlin Economics Policy Paper, *Op. Cit.*, pag. IV;

²⁹ Berlin Economics Policy Paper, pag. 5-9;

³⁰ Nathalie Tocci, *Op. Cit.*, pag. 14;

Bibliografie

- Berlin Economics Policy Paper, *The Impact of the EU-Moldova DCFTA on the Transnistrian Economy: Quantitative Assessment under Three Scenarios*, 2013;
- Boțan, Igor, *Reglementarea transnistreană: o soluție europeană*, ADEPT, Chișinău, 2009;
- Ciurea, Corneliu, „Moldova between West and East: which comes first, Euro-integration or conflict settlement?” în *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, Vol. XXII, No. 4, 2013;
- Council Joint Action appointing a Special Representative of the European Union for Moldova*, Joint Action 2005/265/CFSP, 23 Martie 2005, disponibil la <http://www.enpi-info.eu/library/content/council-joint-action-appointing-special-representative-european-union-moldova>, accesat 21.02.2015;
- EUBAM – Background*, European Union Border Assistance Mission, disponibil la: <http://www.eubam.org/en/about/overview>, accesat 21.02.2015;
- European External Action Service, *What is the European Neighbourhood Policy?*, disponibil la: http://eea.s.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm, accesat la 28.12.2014;
- European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, *Progress Report 2005-2010*, Odessa, Ukraine, 2011, disponibil la: <http://www.eubam.org/files/AOSU%20Progress%20Report%20final.pdf>, accesat 21.02.2015;
- Institutul „Ovidiu Șincai”, *Transnistria – Evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, Raport de analiză politică, București, septembrie 2005;
- Küchler, Florian, *The role of the European Union in Moldova's Transnistrian conflict*, ibidem-Verlag, Stuttgart, Germany, 2008;
- Popescu, Nicu, *Politica Externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice*, trad. Alexandru Șiclovan, Editura Cartier Istoric, Chișinău, 2013;

11. Putnam, Robert D., „Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games” în *International Organization*, vol. 42, nr. 3, 1988
12. Rojansky, Matthew, *Prospects for unfreezing Moldova’s frozen conflict in Transnistria*, Carnegie Endowment for International Peace, Congressional Briefing of U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe, Washington, D.C., June 2011;
13. Sieg, Hans Martin, „The EU’s role or absence in *frozen conflicts* in Caucasus and Transnistria”, lucrare prezentată la conferința *EU Responses to external challenges as seen from Germany, Poland, Nordic and Baltic countries and the EU neighbourhood*, Berlin, septembrie 2012;
14. The Polish Institute of International Affairs, *Eastern Partnership – The Opening Report*, Warsaw, April 2009;
15. Tocci, Nathalie, *The EU and Conflict Resolution – Promoting Peace in the backyard*, Routledge, New York, 2007;
16. *Transnistrian Settlement: building trust, finding solutions*, OSCE, Iunie 2014, disponibil la: <http://www.osce.org/cio/119489>, accesat 21.02.2015;
17. Vahl, Marius și Michael Emerson, „Chapter 4 – Moldova and the Transnistrian Conflict”, în Bruno Coppieters, Michael Emerson, Michel Huysseune, Tamara Kovziridze, Gergana Noutcheva, Nathalie Tocci and Marius Vahl, *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*, European Centre for Minority Issues, Ianuarie 2004.

